

Верховний
Суд

ОГЛЯД практики застосування Верховним Судом норм про позовну давність у справах про банкрутство

Рішення, внесені до ЄДРСР, за жовтень 2018 року –
травень 2020 року

Зміст

Вступ	4
Розділ I. Законодавство, що регулює застосування позовної давності	5
Розділ II. Поняття позовної давності, ознаки, умови обмеження права на судовий захист	5
Розділ III. Передумови застосування позовної давності	6
Розділ IV. Початок перебігу позовної давності	6
4.1. Початок перебігу позовної давності у справах про визнання недійсними результатів аукціону з продажу майна банкрута	7
4.2. Щодо особи, наділеної правом на подання заяви про застосування позовної давності у справах про оскарження результатів аукціону	10
4.3. Початок перебігу позовної давності за вимогами ліквідатора про витребування майна	11
Розділ V. Зупинення перебігу позовної давності на період дії мораторію	14
Розділ VI. Переривання перебігу позовної давності у справах про витребування майна	17
Розділ VII. Наслідки спливу позовної давності	19
Висновки	23

Перелік уживаних скорочень

ВС	– Верховний Суд
ВП ВС	– Велика Палата Верховного Суду
ВСУ	– Верховний Суд України
ГК України	– Господарський кодекс України
ГПК України	– Господарський процесуальний кодекс України
ЄДРСР	– Єдиний державний реєстр судових рішень
ЄСПЛ	– Європейський суд з прав людини
Закон про банкрутство	– Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»
КГС ВС	– Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду
КУзПБ	– Кодекс України з процедур банкрутства
СПБ КГС ВС	– Судова палата для розгляду справ про банкрутство Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду
ЦК України	– Цивільний кодекс України

Вступ

Відповідно до статті 8 Конституції України в Україні визнається і діє принцип верховенства права, складовою частиною якого є правова визначеність, яка тісно пов'язана з позовною давністю.

Вплив міжнародного права та практики його застосування на національне правосуддя проявляється в імplementації СПБ КГС ВС правових позицій та підходів застосування позовної давності, сформованих ЄСПЛ.

Відступ СПБ КГС ВС від раніше сформованих правових позицій є наслідком розвитку правозастосування з метою формування єдності судової практики ВС цього інституту цивільного права.

Метою цього аналізу є узагальнення висновків СПБ КГС ВС у справах про банкрутство щодо застосування інституту позовної давності задля забезпечення стабільності цивільного обороту, подолання невизначеності у правовідносинах щодо захисту належного особі цивільного права та інтересу.

Така стабільність забезпечується через судовий захист. Однак із втратою права на такий захист внаслідок спливу позовної давності наявність матеріального права стає сумнівною або навіть нікчемною.

Практичне розуміння правильності застосування часових меж матеріального права і обумовлює актуальність цього узагальнення.

Очікується, що висновки, одержані за результатами такого аналізу, стануть прикладом правильного та однакового застосування господарськими судами норм цивільного права для подальшого вдосконалення судочинства у цій сфері правовідносин.

Розділ I. Законодавство, що регулює застосування позовної давності

Умови та порядок застосування позовної давності врегульовані розділом V глави 19 ЦК України «Позовна давність».

Важливе місце в системі законодавства, яким регулюється позовна давність, відводиться рішенням ЄСПЛ, правові висновки яких застосовуються господарськими судами, зокрема:

- "Стаббінгс та інші проти Сполученого Королівства" за заявами № 22083/93, 22095/93;
- "Беллет проти Франції" (Bellet v. France) за заявою № 23805/94;
- "Seal v. The United Kingdom" за заявою № 50330/07;
- "Dacia S.R.L. v/ Moldova" за заявою № 3052/04;
- "Lelas v. Croatia" за заявою № 55555/08;
- "Phinikaridou v. Cyprus" за заявою № 23890/02;
- "ВАТ "Нафтова компанія "Юкос" проти Росії" за заявою № 14902/04.

Розділ II. Поняття позовної давності, ознаки, умови обмеження права на судовий захист

Відповідно до частини першої статті 256 ЦК України позовна давність – це строк, у межах якого особа може звернутися до суду з вимогою про захист свого цивільного права або інтересу.

Позовна давність є строком пред'явлення позову як безпосередньо особою, право якої порушено, так і тими суб'єктами, які уповноважені законом звертатися до суду з позовом в інтересах іншої особи – носія порушеного права.

Позовна давність як цивільно-правова категорія наділена такими ознаками:

- 1) має юридичний склад;
- 2) позначає сплив строку;
- 3) має правоприпиняючий характер, оскільки припиняє право на позов у матеріальному розумінні (право на задоволення позову);
- 4) застосовується у випадках порушення цивільних прав та інтересів особи;
- 5) встановлюється щодо вимог, які мають майновий характер, і деяких нематеріальних благ, передбачених законом;
- 6) застосовується лише за ініціативою сторони спору.

Згідно з прецедентною практикою ЄСПЛ для того, щоб те або інше обмеження права на суд (в тому числі лімітування цього права часовими рамками) вважалось виправданим, мають бути додержані такі умови:

1) обмеження не повинно перешкоджати доступу до суду в такий спосіб чи такою мірою, щоб зводити нанівець саму сутність цього права;

2) таке обмеження повинно мати легітимну мету;

3) має бути забезпечене належне пропорційне співвідношення між використаними засобами та поставленою метою, а саме:

– строк позовної давності не повинен бути очевидно й надмірно коротким;

– застосування позовної давності має бути передбачуваним;

– механізм застосування позовної давності повинен бути достатньо гнучким, тобто, як правило, він мусить допускати можливість зупинення, переривання та поновлення строку позовної давності, а також мусить корелюватися із суб'єктивним фактором, а саме обізнаністю потенційного позивача про факт порушення його права.

Наведені ознаки та критерії застосування, притаманні практиці ЄСПЛ, вперше так змістовно імплементовані СПБ КГС ВС у постанові від 11.02.2020 у справі № 10/5026/995/2012.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 11.02.2020 у справі №10/5026/995/2012 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88017551>.

Розділ III. Передумови застосування позовної давності

Згідно з приписами частини першої статті 261 ЦК України позовна давність застосовується лише за наявності порушеного права особи. У разі коли такі право чи інтерес не порушені, суд відмовляє в позові з підстав його необґрунтованості. І лише якщо буде встановлено, що право або охоронюваний законом інтерес особи дійсно порушені, але позовна давність спливла і про це зроблено заяву іншою стороною у справі, суд відмовляє в позові у зв'язку зі спливом позовної давності за відсутності наведених позивачем поважних причин її пропуску.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 30.04.2020 у справі № 19/49-10 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89183088>.

Розділ IV. Початок перебігу позовної давності

Зміст статті 261 ЦК України, якою регулюється початок перебігу позовної давності, вказує на те, що правильність обчислення цього строку пов'язується як із суб'єктивним критерієм, тобто коли про порушене право довідався або міг довідатися потерпілий, так і з об'єктивним – можливістю потерпілого знати про ці обставини.

Презумпція обізнаності особи про порушення її прав може бути спростована іншою стороною у справі, що кореспондується зі змістом статті 74 ГПК України щодо обов'язку сторони господарського процесу довести обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень.

Тривалий час у судовій практиці господарські суди пов'язували початок перебігу позовної давності з днем, коли саме арбітражний керуючий (розпорядник майна, санатор, ліквідатор) довідався про порушення прав боржника (постанови КГС ВС від 26.04.2018 у справі № 38/5005/5752/2012, від 22.08.2018 у справі № 04/01/5026/1089/2011, від 13.02.2019 у справі № 5009/2987/12, від 18.06.2018 у справі № 21/896/2011).

Утім, висновки СПБ КГС ВС у справі № 10/5026/995/2012 змінили цей підхід, встановивши, що ні Закон про банкрутство, ні КУЗПБ не містять винятків із загального правила щодо початку перебігу позовної давності.

4.1. Початок перебігу позовної давності у справах про визнання недійсними результатів аукціону з продажу майна банкрута

Ухвалою Господарського суду Черкаської області у межах справи № 10/5026/995/2012 про банкрутство ДП «Рубін» відмовлено в задоволенні позову ліквідатора банкрута до ТБ «Універсальна» та до ОСОБА_1 про визнання недійсними результатів аукціону з продажу майна банкрута.

За результатами касаційного перегляду постанови апеляційного господарського суду СПБ КГС ВС оскаржувану постанову суду апеляційної інстанції та скасовану нею ухвалу суду першої інстанції скасувала з мотивів допущення судами порушень норм матеріального і процесуального права, справу в частині вимог боржника в особі ліквідатора про визнання недійсним рішення аукціону направила на новий розгляд до суду першої інстанції.

Щодо початку перебігу позовної давності за вимогами до боржника у цій справі СПБ КГС ВС сформувала такі правові позиції:

- при визначенні початку перебігу позовної давності у спорі за вимогами боржника/арбітражного керуючого не допускається врахування як обставин (дати) порушення провадження у справі про банкрутство та дати призначення (заміни кандидатури) арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора), оскільки ні Закон про банкрутство (положення якого втратили чинність), ні КУЗПБ не встановлюють спеціальних норм про позовну давність (у тому числі щодо звернення до суду арбітражного керуючого із заявою про визнання недійсними правочинів, укладених боржником). Отже, до цих правовідносин застосовуються загальні норми позовної давності;

- у спірних правовідносинах суб'єктом прав є саме боржник, а не арбітражний керуючий (ліквідатор), а тому, визначаючи початок перебігу позовної давності у цій справі, слід враховувати, коли про порушене право дізнався або міг дізнатися боржник в особі уповноваженого органу.

Правильність наведеної позиції стосовно правил перебігу позовної давності у справах про банкрутство також підтверджується конструкцією частини першої статті 261 ЦК України, в основу якої покладено принцип єдності (одинності) суб'єкта, чії права порушено.

Аналіз норм права, якими врегульовані питання позовної давності, дає підстави для висновку, що в разі коли законодавець вживає слова "свої цивільні права", "цивільні права особи", "здійснення права", він має на увазі право, яке належить одній особі, право однієї особи, а не декількох осіб, якщо інше прямо не зазначено у тексті відповідної норми.

Тож при тлумаченні вимог щодо початку перебігу позовної давності слід керуватися тим, що перебіг позовної давності починається від дня, коли про відповідні обставини, тобто про порушення права, дізналася або могла дізнатися особа, що є носієм права, або про особу, яка його порушила, а не інша особа, у тому числі й та, якій за законом надано повноваження із захисту цього права. У справах про банкрутство такою особою є арбітражний керуючий, на якого за законом на підставі рішення суду покладаються обов'язки та надаються повноваження розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора.

При цьому і в разі пред'явлення у межах справи про банкрутство позову самою особою, право якої порушене (боржником), і у разі пред'явлення позову в інтересах цієї особи іншою уповноваженою на це особою, якою може бути арбітражний керуючий, перебіг позовної давності обчислюється з одного й того самого моменту: коли особа довідалася або могла довідатися про порушення її права або про особу, яка його порушила.

Іншого правила щодо визначення початку перебігу позовної давності не містять ні частина перша статті 261 ЦК України, ні норми спеціального закону, що регулюють порядок вирішення спорів у справі про банкрутство.

Відповідно до частини восьмої статті 261 ЦК України винятки з правил, встановлених частинами першою та другою цієї статті, можуть бути встановлені законом.

Відхід від наведеної позиції щодо правил визначення початку перебігу позовної давності у спорах у справах про банкрутство при зверненні боржника/арбітражного керуючого до суду з вимогами про захист цивільного права або інтересу боржника означав би не передбачене законом, а тому безпідставне наділення арбітражного керуючого як особи, що у справі про банкрутство діє від імені боржника, особливим статусом з наданням одночасно боржнику як носію права у спорі не передбаченої нормами закону переваги перед іншими учасниками цього

спору в захисті своїх прав та інтересів, зокрема обмежує протилежну сторону спору в захисті своїх прав та інтересів щодо предмета спору і, відповідно, ставить її у нерівне становище перед суб'єктом звернення – боржником/арбітражним керуючим.

Поряд з цим пунктом 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод передбачено, що кожен має право на розгляд його справи судом. ЄСПЛ, юрисдикція якого поширюється на всі питання тлумачення і застосування Конвенції (пункт 1 статті 32 Конвенції), наголошує, що позовна давність – це законне право правопорушника уникнути переслідування або притягнення до суду після закінчення певного періоду після скоєння правопорушення. Застосування строків позовної давності має кілька важливих цілей, а саме: забезпечувати юридичну визначеність і остаточність, захищати потенційних відповідачів від прострочених позовів та запобігати несправедливості, яка може статися в разі, якщо суди будуть змушені вирішувати справи про події, що сталися у далекому минулому, спираючись на докази, які вже, можливо, втратили достовірність і повноту із плином часу (пункт 51 рішення від 22.10.1996 у справі "Стаббінгс та інші проти Сполученого Королівства" за заявами № 22083/93, 22095/93; пункт 570 рішення від 20.09.2011 у справі "ВАТ "Нафтова компанія "Юкос" проти Росії" за заявою № 14902/04).

Правильність зазначеної позиції щодо правил визначення початку перебігу позовної давності у спорах у справах про банкрутство при зверненні з вимогами боржника/арбітражного керуючого також узгоджується з позицією законодавця щодо розмежування в частині четвертій статті 10 та в статті 20 Закону про банкрутство передумов та підстав, зокрема, для вимог про визнання недійсним правочину, вчиненого боржником.

Так, закріплюючи в нормах частини четвертої статті 10 Закону про банкрутство правило щодо можливості визнання недійсною угоди боржника у справі про банкрутство за загальних підстав недійсності правочину, які визначені цивільним законодавством України, законодавець тим самим поширив на вимоги, що заявлені в порядку частини четвертої статті 10 Закону про банкрутство, загальні умови щодо звернення за захистом порушеного права, передбачені цивільним законодавством, – у межах позовної давності.

Водночас у статті 20 Закону про банкрутство законодавець врегулював особливості заперечення правочинів і майнових дій боржника, визначивши спеціальні (відмінні) підстави, умови та порядок заперечення правочинів та майнових дій боржника: обмежив коло осіб, що можуть заперечувати правочин, вчинений боржником, та спростовувати майнові дії боржника; навів вичерпний перелік підстав для цих вимог; встановив граничний (преклюзивний) строк (що є іншим, ніж позовна давність) для звернення з вимогами про визнання недійсним правочину, вчиненого боржником, або про спростування майнових дій.

Норми частини четвертої статті 10 Закону про банкрутство не містять подібних особливостей та обмежень.

Тому визначення початку перебігу строку позовної давності з дня, коли саме арбітражний керуючий у справі про банкрутство дізнався про оспорюваний правочин, не відповідає наведеним правилам застосування норми матеріального права.

Тлумачення частини п'ятої статті 261 ЦК України свідчить, що потрібно розрізняти початок перебігу позовної давності залежно від виду позовних вимог.

Статтею 92 ЦК України визначено, що дії органу або особи, яка відповідно до установчих документів юридичної особи чи закону виступає від її імені, у відносинах із третіми особами розглядаються як дії самої юридичної особи.

Отже, для юридичної особи як сторони правочину (договору тощо) днем початку перебігу позовної давності слід вважати день вчинення правочину, оскільки він збігається із днем, коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права за цим правочином.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 11.02.2020 у справі №10/5026/995/2012 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88017551>.

4.2. Щодо особи, наділеної правом на подання заяви про застосування позовної давності у справах про оскарження результатів аукціону

Господарський суд Харківської області в межах справи про банкрутство № 5023/10616/11 про визнання ФОП Підкопай А. М. банкрутом ухвалив визнати поважними причини пропуску строку позовної давності, відмовити Українській універсальній біржі у задоволенні заяви про застосування позовної давності, задовольнити заяву ліквідатора про визнання недійсним аукціону з продажу майна банкрута, визнати недійсними аукціон та договір.

Постановою апеляційного суду у цій справі ухвалу місцевого господарського суду скасовано та ухвалено нове рішення, яким у задоволенні клопотання ліквідатора про поновлення позовної давності та заяви ліквідатора про визнання недійсним аукціону відмовлено у зв'язку зі спливом позовної давності.

За результатами касаційного перегляду постанову апеляційного суду залишено без змін. При цьому КГС ВС відхилив аргументи скаржника про подання заяви про застосування позовної давності у спірних правовідносинах неналежною особою – організатором аукціону, який не має процесуального права її подавати через відсутність статусу сторони у справі з огляду на таке.

За змістом частин третьої та четвертої статті 267 ЦК України суд застосовує позовну давність лише за заявою сторони у спорі, зробленою до ухвалення судом рішення, а за відсутності цієї заяви сторони у спорі суд не застосовує позовної давності.

Правило цих норм передбачає, що суб'єктом звернення із заявою про застосування позовної давності є виключно сторона у спорі (належний позивач і той належний відповідач, до якого звернута відповідна матеріально-правова вимога позивача), яка, однак, не є тотожною стороною у судовому процесі.

Ураховуючи особливості суб'єктного складу учасників у спорах, які виникають при проведенні аукціонів з реалізації майна боржника та виконанні його результатів, у тому числі у спорах про визнання недійсними договорів купівлі-продажу майна, що розглядаються у межах справи про банкрутство, а саме включення до належного суб'єктного складу учасників у цих спорах як сторін, продавця, переможця аукціону та організатора аукціону, касаційний суд дійшов висновку, що заява про застосування до спірних правовідносин позовної давності подана належною особою, що має право подавати заяву про застосування позовної давності у цьому спорі у розумінні положень частин третьої та четвертої статті 267 ЦК України, а саме організатором спірного аукціону – Українською універсальною біржою, що є стороною спору про визнання недійсними результатів аукціону та договору.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 12.05.2020 у справі № 5023/10616/11 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89395898>.

Аналогічна правова позиція викладена в постанові КГС ВС від 05.03.2020 у справі № 14/325"б".

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 05.03.2020 у справі № 14/325"б" можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88211867>.

4.3. Початок перебігу позовної давності за вимогами ліквідатора про витребування майна

Постановою апеляційного суду у справі № 908/61/13-г залишено без змін ухвалу суду першої інстанції, якою позовні вимоги ліквідатора боржника – арбітражного керуючого задоволено повністю: витребувано із чужого незаконного володіння ОСОБА_2 на користь ОСОБА_6 спірне нерухоме майно та визнано за ОСОБА_6 право власності на це майно з підстав вибуття спірного нерухомого майна поза волею власника, оскільки до вибуття майна призвів правочин, який рішенням Господарського суду Запорізької області в іншій справі (№ 908/2105/13) визнано недійсним.

Відсутність пропуску позовної давності судами обґрунтовано першої та апеляційної інстанцій його перериванням, оскільки в межах трирічного строку після набрання законної сили

рішенням суду в іншій справі (№ 908/2105/13) ліквідатор боржника звернувся за захистом права власності на спірне нерухоме майно, яке є предметом розгляду цього спору за результатом якого було прийнято рішення у справі № 2/331/71/2017 (331/4847/16-ц).

За результатами касаційного перегляду постанову суду апеляційної інстанції та ухвалу суду першої інстанції скасовано і ухвалено нове рішення, яким у задоволенні заяви ліквідатора фізичної особи – підприємця до ОСОБА_2 про витребування із чужого незаконного володіння на користь боржника майна та визнання права власності на майно відмовлено.

Касаційний суд у цій справі зазначив, що початок перебігу позовної давності за вимогами про витребування майна в порядку статті 388 ЦК України обчислюється з моменту, коли особа дізналася про вибуття свого майна до іншої особи, яка згодом його відчужила добросовісному набувачу.

До позовних вимог про визнання недійсними договорів та витребування майна на підставі статей 203, 215, 387, 388 ЦК України застосовується загальна позовна давність у три роки.

Згідно з частиною першою статті 261 ЦК України перебіг позовної давності починається від дня, коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права або про особу, яка його порушила.

Отже, початок перебігу позовної давності збігається з моментом виникнення у зацікавленій стороні права на позов, тобто можливості реалізувати своє право в примусовому порядку через суд.

У визначенні початку перебігу строку позовної давності має значення не лише встановлення, коли саме особа, яка звертається за захистом свого порушеного права або охоронюваного законом інтересу, довідалася про порушення цього права або про особу, яка його порушила, а й коли ця особа об'єктивно могла дізнатися про порушення цього права або про особу, яка його порушила.

Обов'язок позивача довести, що він не міг дізнатися про порушення свого цивільного права, також впливає із загального правила, встановленого статтею 74 ГПК України, про обов'язковість доведення стороною спору тих обставин, на які вона посилається як на підставу своїх вимог та заперечень.

Для боржника як сторони правочину (договору) днем початку перебігу позовної давності слід вважати день вчинення правочину (укладання договору), оскільки він збігається із днем, коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права.

Зважаючи на те, що ні Закон про банкрутство (положення якого втратили чинність), ні чинний КУЗПБ не встановлюють спеціальних норм про позовну давність (у тому числі щодо

звернення до суду арбітражного керуючого із заявою про визнання недійсними правочинів, укладених боржником), ВС з посиланням на правову позицію, сформовану СПБ КГС ВС у постанові від 11.02.2020 у справі № 10/5026/995/2012, зауважив, що при визначенні початку перебігу позовної давності у спорі за вимогами боржника/арбітражного керуючого не допускається врахування обставин (дати) порушення провадження у справі про банкрутство і дати призначення (заміни кандидатури) арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора). Інакше арбітражний керуючий як особа, що у справі про банкрутство діє від імені боржника, безпідставно буде наділений особливим статусом з наданням тим самим боржнику як носію права у спорі не передбаченої нормами закону переваги перед іншими учасниками цього спору в захисті своїх прав та інтересів. Зокрема, у такому разі протилежна сторона спору буде обмежена в захисті своїх прав та інтересів щодо предмета спору і, відповідно, перебуватиме у нерівному становищі порівняно із суб'єктом звернення – боржником/арбітражним керуючим.

Тож визначення початкового моменту перебігу позовної давності має важливе значення, оскільки від нього залежить і правильність обчислення позовної давності, і захист порушеного права (постанова ВСУ від 27.05.2014 у справі № 5011-32/13806-2012).

За змістом частини першої статті 261 ЦК України перебіг позовної давності починається від дня, коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права або про особу, яка його порушила, а не від дня, коли власник майна, яке перебуває у володінні іншої особи, дізнався чи міг дізнатися про кожного нового набувача цього майна.

Суд зазначає, що порушення права та підтвердження такого порушення судовим рішенням не є тотожними поняттями. Закон не пов'язує перебіг позовної давності з ухваленням судового рішення про порушення права особи. Тому перебіг позовної давності починається від дня, коли позивач довідався або міг довідатися про порушення його права, а не від дня, коли таке порушення було підтверджене судовим рішенням.

Закон також не пов'язує перебіг позовної давності за вимогами про витребування майна в певних правочинів щодо майна позивача, ані з фактичним переданням майна порушником, який незаконно заволодів майном позивача, у володіння інших осіб (аналогічна позиція викладена у постанові ВП ВС від 26.11.2019 у справі № 914/3234/16).

Отже, початок перебігу строків позовної давності за вимогами про витребування майна в порядку статті 388 ЦК України відліковується з моменту, коли особа дізналася про вибуття свого майна до іншої особи, яка згодом його відчужила добросовісному набувачу, а не з моменту набуття добросовісним набувачем права власності на майно.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 30.04.2020 у справі № 908/61/13-г можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89156245>.

Аналогічний висновок наведено в постанові КГС ВС від 09.04.2020 у справі № 10/Б-743.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 09.04.2020 у справі № 10/Б-743 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88868235>.

Розділ V. Зупинення перебігу позовної давності на період дії мораторію

Зупинення перебігу позовної давності є припиненням (завмиранням) перебігу строку позовної давності на час існування певних обставин, що роблять неможливим для особи реалізувати своє матеріальне право на захист в суді. Відповідно, відновлення перебігу позовної давності (без зарахування строку на час таких обставин) пов'язується із закінченням (скасуванням або припиненням) обставин, що стали причиною такого зупинення.

Згідно з пунктом 2 частини першої статті 263 ЦК України однією з підстав зупинення перебігу позовної давності є відстрочення виконання зобов'язання (мораторій) на підставах, встановлених законом.

Мораторій у юридичному розумінні має значення відстрочки виконання певних обов'язків, відкладення певних дій на визначений чи невизначений період на підставі спеціального акта.

Мета мораторію в законодавстві про банкрутство розглядається в контексті завдань такого законодавства, а саме у збереженні майна боржника від майнових вимог кредиторів, що виникли до порушення провадження у справі про банкрутство.

Зі місту пункту 2 частини першої статті 263 ЦК України випливає, що зупинення перебігу позовної давності внаслідок мораторію є можливим лише у разі його запровадження на підставі відповідного нормативно-правового акта, яким є закон, а не інший акт цивільного законодавства.

Мораторій може мати як загальний, так і спеціальний характер, бути поширеним як на певну територію, так і на певний вид зобов'язань.

Одним з таких прикладів є Закон України «Про введення мораторію на примусову реалізацію майна», яким встановлено мораторій на застосування примусової реалізації майна державних підприємств та господарських товариств, що контролюються державою.

Донедавна в судовій практиці господарських судів існував висновок, що законом, з підстав якого зупиняється перебіг позовної давності відповідно до пункту 2 частини першої статті 263

ЦК України, є Закон про банкрутство, а саме частина третя статті 19, яка зупиняє перебіг позовної давності на період дії мораторію щодо вимог кредиторів до боржника.

Водночас у справі №10/5026/995/2012 про оскарження результатів аукціону, касаційний суд зазначив, що наведене в пункті 2 частини першої статті 263 ЦК України правило щодо зупинення позовної давності не поширюється на вимоги та правовідносини, що не пов'язані з грошовими вимогами кредиторів у справі про банкрутство, а тому закріплене в частині третій статті 19 Закону про банкрутство правило щодо зупинення позовної давності не може застосовуватися як передбачена законом підстава у межах загального правила щодо зупинення позовної давності відповідно до пункту 2 частини першої статті 263 ЦК України, а саме до всіх інших правовідносин та спорів, що виникають у справі про банкрутство і не пов'язані зі спором про грошові вимоги кредиторів.

З урахуванням наведеного висновку ВС відступив від протилежної, раніше викладеної правової позиції, викладеної в постановках від 26.04.2018 у справі № 38/5005/5752/2012 та від 22.08.2018 у справі № 04/01/5026/1089/2011, відповідно до якої при вирішенні спорів про визнання недійсними правочинів з продажу майна боржника, з урахуванням норми пункту 2 частини першої статті 263 ЦК України, перебіг строку позовної давності зупиняється під час дії мораторію на задоволення вимог кредиторів – з моменту порушення справи про банкрутство.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 11.02.2020 у справі № 10/5026/995/2012 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88017551>.

Схожі висновки наведені і в постанові КГС ВС від 30.04.2020 у справі № 16/1376/836/226, якою залишено без змін постанову апеляційного суду, який рішенням суду першої інстанції про визнання недійсним договору в межах справи про банкрутство скасував з підстав неправильного визначення судом початку перебігу позовної давності.

У висновках касаційного суду зазначено, що ані Законом про банкрутство ані КУзПБ не встановлено спеціальних норм про зупинення перебігу позовної давності щодо будь-яких вимог до боржника.

Відповідно до статті 1 Закону про банкрутство, яка застосовувалася до боржника у цій справі на час визнання кредитором АТ "Укрсоцбанк" та встановлювала обсяг його повноважень як кредитора, мораторій на задоволення вимог кредиторів визначався як зупинення виконання боржником грошових зобов'язань і зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), термін виконання яких настав до дня введення мораторію, і припинення заходів, спрямованих на забезпечення виконання цих зобов'язань та зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), застосованих до прийняття рішення про введення

мораторію. А частиною четвертою статті 12 зазначеного Закону наслідками мораторію у справі про банкрутство взагалі не передбачалося зупинення перебігу позовної давності щодо будь-яких вимог до боржника. Водночас абзац другий частини шостої статті 12 Закону про банкрутство містив виняток за яким дія мораторію не поширюється на задоволення вимог кредиторів, що здійснюється боржником у порядку, встановленому статтею 14 названого Закону, або керуючим санацією згідно з планом санації, затвердженим господарським судом, або ліквідатором у ліквідаційній процедурі в порядку черговості, встановленому статтею 31 цього Закону.

Тож мораторій у справі про банкрутство є особливою правовою нормою, яка не виключає в цілому перебігу строків позовної давності за будь-якими вимогами до боржника (зокрема, немайновими про визнання недійсним договору). Ця норма пов'язана із зупиненням виконання боржником грошових зобов'язань та має низку винятків щодо поширення дії мораторію, до яких віднесено задоволення конкурсних вимог у ліквідаційній процедурі боржника, задоволення поточних вимог, задоволення вимог із заробітної плати та прирівняних до неї вимог.

Отже, щодо вимог до боржника про визнання недійсним інвестиційного договору застосовуються загальні положення про позовну давність, а приписи пункту 2 частини першої статті 263 ЦК України про зупинення перебігу позовної давності у разі відстрочення виконання зобов'язань (мораторію) на підставах, встановлених законом, не поширюються на такі вимоги, оскільки поняття мораторію у справі про банкрутство не охоплює заборони виконання будь-яких зобов'язань боржником, а стосується тільки зупинення виконання боржником грошових зобов'язань та зобов'язань зі сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), застосованих до прийняття рішення про введення мораторію.

Законодавством про банкрутство, чинним на час введення ліквідаційної процедури, яке застосовується у цій справі, не було передбачено особливих приписів про зупинення перебігу позовної давності в цілому за вимогами учасників справи про банкрутство, окрім випадків введення заборони (мораторію) на задоволення грошових вимог певних конкурсних кредиторів.

У статті 41 КУзПБ, чинного на час розгляду позовних вимог про визнання недійсним інвестиційного договору в судах першої та апеляційної інстанцій, законодавець зберіг аналогічне визначення поняття мораторію у справі про банкрутство як заборону щодо задоволення саме грошових вимог конкурсних кредиторів з певними винятками щодо окремих видів вимог. Частиною третьою статті 41 КУзПБ визначено зупинення перебігу позовної давності на період дії мораторію як наслідок саме мораторію у справі про банкрутство, а не іншого мораторію.

Колегія суддів касаційного суду вважає, що наслідок введення мораторію, який має певну сферу дії у законі про банкрутство щодо грошових вимог конкурсних кредиторів, не може виходити за межі дії такої сфери. Отже, наслідки введення мораторію у справі про банкрутство не поширюються на зупинення перебігу позовної давності щодо інших вимог до боржника (поточних вимог, вимог про визнання недійсними актів, договорів).

З огляду на зазначене доводи касанта не знайшли свого підтвердження щодо порушення вимог статей 41, 42 КУзПБ, оскільки надання права кредитору оспорити дійсність угод, укладених до моменту порушення справи про банкрутство у межах трьох років до такого порушення, не обмежує повноваження господарського суду щодо застосування позовної давності до спірних вимог відповідно до частини четвертої статті 267 ЦК України як підстави для відмови у задоволенні таких позовних вимог в межах розгляду спору позовного провадження у справі про банкрутство.

Тобто до правовідносин про визнання недійсними правочинів у справах про банкрутство застосовуються загальні норми цивільного законодавства про позовну давність, а мораторій у справі про банкрутство не є загальною підставою для зупинення позовної давності відповідно до пункту 2 частини першої статті 263 ЦК України, він стосується тільки задоволення певних грошових вимог до боржника, які виникли до моменту порушення справи про банкрутство.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 30.04.2020 у справі № 16/1376/836/226 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89156410>.

Розділ VI. Переривання перебігу позовної давності у спорах про витребування майна

Переривання перебігу позовної давності, встановлене статтею 264 ЦК України, передбачає, що наслідком вчинення особою певних дій є переривання перебігу строку, що почався, а після такого переривання перебіг позовної давності починається заново.

Стаття 264 ЦК України передбачає дві підстави для переривання перебігу позовної давності: 1) вчинення (пред'явлення) позову до одного з кількох боржників або якщо предметом позову є лише частина вимоги, право на яку має позивач; 2) вчинення зобов'язаною особою дій, що свідчать про визнання боргу чи іншого обов'язку.

Господарський суд Запорізької області у справі № 908/61/13-г про банкрутство ФОП Карамерт М., з позицією якого погодився апеляційний господарський суд, дійшов висновку, що строк позовної давності на звернення з відповідним позовом у цій справі не пропущений, оскільки він переривався у зв'язку з розглядом цивільної справи, у якій було розглянуто спір по суті з ухваленням рішення.

Втім, касаційний суд зазначив, що такі висновки судів попередніх інстанцій є помилковими, зробленими без належного урахування змісту статті 264 ЦК України.

Відповідно до частини другої статті 264 ЦК України перебіг позовної давності переривається у разі пред'явлення особою позову до одного із кількох боржників, а також якщо предметом позову є лише частина вимоги, право на яку має позивач.

Пред'явлення позову до суду є реалізацією позивачем права на звернення до суду. Саме з цією процесуальною дією пов'язується початок процесу у справі.

Позовна давність шляхом пред'явлення позову переривається саме на ту частину вимог (право на яку має позивач), що визначена позивачем у його позовній заяві. Що ж до вимог, які не охоплюються пред'явленим позовом, та інших боржників, то позовна давність щодо них не переривається. Обов'язковою умовою переривання позовної давності шляхом пред'явлення позову також є дотримання вимог процесуального закону щодо форми та змісту позовної заяви, правил предметної і суб'єктної юрисдикції та інших, порушення яких перешкоджає відкриттю провадження у справі (висновок викладено у постановах ВП ВС від 24.04.2019 у справі № 523/10225/15-ц та від 19.11.2019 у справі № 911/3677/17).

За змістом частини другої статті 264 ЦК України позовна давність переривається у разі пред'явлення особою позову до особи, яка є боржником, тобто до особи, яка є належним відповідачем за позовом. У разі пред'явлення віндикаційного позову належним відповідачем є володілець майна. Водночас якщо під час розгляду справи майно перейшло у володіння іншої особи, у зв'язку з чим суд здійснив заміну відповідача, то пред'явлення позову до попереднього володільця перериває позовну давність і за вимогою до цієї іншої особи (висновок викладено у постанові ВП ВС від 26.11.2019 у справі № 914/3224/16).

Отже, перебіг позовної давності шляхом пред'явлення позову може перериватися в разі звернення позивача до суду, в тому числі й направлення позовної заяви поштою, здійсненого з додержанням вимог процесуального законодавства. Якщо суд у прийнятті позовної заяви відмовив або повернув її, то перебіг позовної давності не переривається. Не перериває перебігу такого строку й подання позову з недодержанням правил підсудності, а також з іншим предметом спору та з іншими матеріально-правовими підставами (аналогічний висновок викладено у постанові КГС ВС від 22.01.2020 у справі № 916/521/18).

Наведена позиція кореспондується з висновками ВСУ, сформульованими у постановах від 02.12.2015 у справі № 6-89цс15 та від 24.05.2017 у справі № 6-1763цс16, згідно з якими перебіг позовної давності шляхом пред'явлення позову може перериватися не в разі будь-якого направлення позову поштою, а здійсненого з додержанням вимог процесуального законодавства, зокрема статей 109, 119, 120 ЦПК України.

Аналіз викладеного свідчить, що перебіг позовної давності шляхом пред'явлення позову може перериватися не в разі будь-якого направлення (подання) позову, а здійсненого з дотриманням вимог процесуального законодавства щодо його форми та змісту, до особи – належного відповідача за позовом, яким у випадку пред'явлення віндикаційного позову є володілець майна. У разі переходу під час розгляду справи майна у володіння іншої особи пред'явлення позову до попереднього володільця перериває позовну давність за вимогою до цієї іншої особи лише за умови здійснення судом заміни відповідача.

У цій справі суд зауважив, що позовна давність не переривається лише за наявності факту звернення з позовом до суду. Пред'явлення позову з недотриманням визначеної процесуальним законом процедури (порядку) захисту порушених прав не має наслідком переривання позовної давності.

Звернення з позовом до неналежного відповідача і відсутність у подальшому клопотань про заміну неналежного відповідача належним свідчить про відсутність у цій справі обставин для переривання строків позовної давності на звернення ліквідатора з віндикаційним позовом до суду та помилковість висновків суду попередніх інстанцій.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 30.04.2020 у справі № 908/61/13-г можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89156245>.

Схожа правова позиція наведена в постанові КГС ВС від 09.04.2020 у справі № 10/Б-743.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 09.04.2020 у справі № 10/Б-743 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88868235>.

Розділ VII. Наслідки спливу позовної давності

Відповідно до частин третьої – п'ятої статті 267 ЦК України позовна давність застосовується судом лише за заявою сторони у спорі, зробленою до винесення ним рішення. Сплив позовної давності, про застосування якої заявлено стороною у спорі, є підставою для відмови у позові. Якщо суд визнає поважними причини пропуску позовної давності, порушене право підлягає захисту.

Тобто зазначена норма ЦК України пов'язує можливість захисту порушеного права з наявністю у заявника поважних причин пропусчення строку.

Традиційним для національної правової системи є розуміння позовної давності як інституту матеріального, а не процесуального права. Зокрема, сплив позовної давності не є процесуальною перешкодою для звернення особи до суду за захистом свого права чи інтересу. Суд не має права відмовити у відкритті провадження у справі з мотивів пропусчення позовної давності, оскільки така підстава не передбачена законом. У зв'язку з цим поновлення

позовної давності розглядається судом як виняток, що має місце лише за наявності надзвичайних обставин.

Якщо позовні вимоги господарським судом визнано обґрунтованими, а стороною у справі заявлено про вплив позовної давності, суд зобов'язаний застосувати до спірних правовідносин положення статті 267 ЦК України та вирішити питання про наслідки такого впливу (або відмовити в позові у зв'язку зі впливом позовної давності, або за наявності поважних причин її пропуску – захистити порушене право, але в будь-якому разі вирішити спір з посиланням на зазначену норму ЦК України). Такі правові позиції послідовно викладалися ВС, зокрема, в постановках від 15.05.2018 у справі № 922/2058/17, від 13.11.2018 у справі № 924/127/17, від 15.01.2019 у справі № 910/2972/18, від 10.04.2019 у справі № 6/8-09, від 13.08.2019 у справі № 910/11614/18, від 22.08.2019 у справі № 910/15453/17, від 03.09.2019 у справі № 920/903/17, від 19.11.2019 у справі № 910/16827/17.

Отже, суд має право надати особі (визнати право на) судовий захист порушеного права за сукупності таких умов:

– особа (позивач) навела поважні, на її думку, причини пропуску позовної давності при зверненні до суду за захистом порушеного права, вказавши на конкретні обставини, які об'єктивно перешкоджали їй звернутися за захистом порушеного права у межах позовної давності, та надала суду докази, що підтверджують існування цих обставин (стаття 74 ГПК України);

– суд за результатами оцінки доказів, наданих на підтвердження цих обставин, встановив їх існування та дійшов висновку про їх об'єктивний характер і, відповідно, про існування поважних причин пропуску позовної давності при зверненні позивача за захистом порушеного права.

За відсутності будь-якої з наведених умов суд не має права визнавати існування поважних причин пропуску позовної давності у спірних правовідносинах, надавати у зв'язку з цим особі (позивачу) судовий захист порушеного права та задовольняти відповідні вимоги.

Вирішуючи питання про поважність причин пропуску позовної давності при зверненні за захистом порушеного права у спорі у справі про банкрутство, стороною якого є боржник, суди мають виходити з їх об'єктивного, а не суб'єктивного характеру, тобто з обставин, які підтверджують ці причини та вказують на існування об'єктивної перешкоди для боржника своєчасно звернутися за захистом порушеного права.

Тому, вирішуючи питання щодо поважності причин пропуску позовної давності у спірних правовідносинах, суд з огляду на положення статті 13 ЦК України ("Межі здійснення цивільних прав") має враховувати добросовісність поведінки як позивача (заявника), так і відповідача

протягом усього періоду з моменту виникнення права на захист порушеного права (права на позов) і до моменту звернення з позовом, зважаючи на характер спірних правовідносин між сторонами, особливості їх нормативного регулювання: надані сторонам права та покладені на них обов'язки тощо.

Водночас, попри наведений висновок та стали практику ВС у питанні повноважень касаційного суду щодо оцінки поважності причин пропуску позовної давності, слід звернути увагу, що закон (норми ЦК України, спеціальні норми Закону про банкрутство тощо) не встановлює переліку поважних причин пропуску позовної давності.

ВС як "суд права, а не факту" лише за виняткової необхідності може надати висновок у питанні поважності причин пропуску позовної давності при вирішенні спорів у справах про банкрутство, здійснивши правову кваліфікацію обставин порушення провадження у справі про банкрутство та призначення арбітражного керуючого як самостійних причин пропуску позовної давності при вирішенні спорів у справах про банкрутство, не вдаючись до оцінки цих обставин у цій справі.

У справах про банкрутство ці обставини мають місце на підставі рішення суду в силу Закону про банкрутство та настають з ухваленням рішення про порушення провадження у справі про банкрутство.

Обставини порушення провадження у справі про банкрутство та призначення арбітражного керуючого самі по собі (за відсутності інших обставин) не можуть розглядатись судами як виняток, та свідчити про об'єктивність перешкоди для заявника звернутись за захистом порушеного права у межах позовної давності, а відповідно і бути поважною причиною (причинами) пропуску цього строку.

Такий висновок сформульовано СПБ ВС КГС у постанові від 11.02.2020 у справі №10/5026/995/2012.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 11.02.2020 у справі №10/5026/995/2012 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88017551>.

Окрім наведених, доцільно оглянути й деякі інші поважні причини пропуску позовної давності, до яких слід віднести поведінку особи (дії, бездіяльність, зловживання правом), якою спричинено певні негативні наслідки, спрямовані на порушення прав сторін у справі про банкрутство.

Зокрема, у справі Господарського суду Дніпропетровської області № 904/5978/14 за позовом ЗАТ "Науково-виробниче об'єднання "Орбіта" до ТОВ "Хлібозавод № 10" про стягнення коштів рішенням суду першої інстанції позовні вимоги задоволено частково з мотивів порушення

відповідачем умов договору про надання поворотної фінансової допомоги та поважності причини пропуску строків позовної давності з огляду на бездіяльність арбітражного керуючого.

Постановою апеляційного суду в цій справі рішення місцевого господарського суду скасовано та прийнято нове рішення, яким відмовлено в задоволенні позовних вимог з підстав неповноти встановлення судом першої інстанції обставин щодо поважності причин пропуску строку позовної давності.

За результатами касаційного перегляду справи скасовано постанову апеляційного суду, якою було скасовано рішення місцевого суду, рішення суду першої інстанції залишено в силі.

Касаційний суд зазначив, що визнаючи причини пропуску позовної давності поважними, місцевий господарський суд врахував факти, встановлені в ухвалі суду першої інстанції у справі № 904/5207/13 (провадження у справі про банкрутство ЗАТ "Науково-виробниче об'єднання "Орбіта"), а саме **вчинення ліквідатором дій не в інтересах позивача та його кредиторів, тобто обставини, які робили своєчасне пред'явлення позову утрудненим**.

Аналізуючи питання поважності причин пропуску строку позовної давності відповідно до вимог Закону про банкрутство, касаційний суд дійшов висновку про помилковість позиції апеляційного суду стосовно їх відсутності.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 23.10.2018 у справі № 904/5978/14 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77748991>.

Слід звернути увагу і на іншу справу Господарського суду Харківської області № 5023/5847/11 про визнання права власності на нежитлові приміщення та витребування майна із чужого незаконного володіння у межах справи про банкрутство ФОП Ринського В. Л.

За результатами касаційного перегляду справи рішення судів першої та апеляційної інстанцій скасовано, справу направлено на новий розгляд до суду першої інстанції.

Зокрема, КГС ВС зазначив, що застосовуючи позовну давність до вимог ліквідатора про витребування майна банкрута за заявою самого боржника, від імені якого згідно з вимогами Закону про банкрутство діяв ліквідатор, **апеляційний суд не врахував питання правосуб'єктності банкрута** як у майнових правовідносинах, так і у випадку заперечення дій ліквідатора, спрямованих на формування ліквідаційної маси відповідно до спеціального закону.

Водночас, задовольняючи подану під час попереднього розгляду справи заяву боржника про застосування позовної давності, апеляційний суд безпідставно залишив поза увагою подібні

заяви ОСОБА_4 (в апеляційній скарзі) та ОСОБА_2, подані ними під час попереднього розгляду справи як особами, що не були залучені до її розгляду судом першої інстанції. Окрім того, апеляційним судом не надано правової оцінки заяві ОСОБА_2 про застосування позовної давності до вимог ліквідатора, викладеній у поданих нею додаткових поясненнях до апеляційної скарги.

До того ж, як убачається з оскаржуваної постанови, апеляційний суд неповно з'ясував та оцінив обставини справи стосовно поважності причин пропуску позовної давності, наведені у запереченнях проти відповідних заяв ОСОБА_2 арбітражним керуючим Корольовим В. В., ТОВ "ФК "Поліс" та у заяві арбітражного керуючого про визнання поважними причин пропуску позовної давності в порядку частини п'ятої статті 267 ЦК України, зокрема **доводи щодо протиправності дій попереднього ліквідатора** та правомірних очікувань реалізації права на судовий захист майнових інтересів боржника у цій справі.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 30.04.2020 у справі № 5023/5847/11 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89156427>.

Висновки

Зважаючи на викладене, можна зробити такі загальні висновки:

- Згідно з частиною першою статті 261 ЦК України позовна давність застосовується лише за наявності порушеного права особи. У разі коли такі право чи інтерес не порушені, суд відмовляє в позові з підстав його необґрунтованості. Якщо буде встановлено, що право або охоронюваний законом інтерес особи дійсно порушені, але позовна давність спливла і про це зроблено заяву іншою стороною у справі, суд відмовляє в позові у зв'язку зі впливом позовної давності за відсутності наведених позивачем поважних причин її пропуску.
- Відповідно до прецедентної практики ЄСПЛ для того, щоб те або інше обмеження права на суд (у тому числі лімітування цього права часовими межами) вважалось виправданим, мають бути додержані такі умови: 1) обмеження не повинно перешкоджати доступу до суду в такий спосіб чи такою мірою, щоб зводити нанівець саму сутність цього права; 2) таке обмеження повинно мати легітимну мету; 3) має бути забезпечене належне пропорційне співвідношення між використаними засобами та поставленою метою, а саме:
 - строк позовної давності не повинен бути очевидно й надмірно коротким;
 - застосування позовної давності має бути передбачуваним;
 - механізм застосування позовної давності повинен бути достатньо гнучким, тобто, як правило, він мусить допускати можливість зупинення, переривання та поновлення

строку позовної давності, а також має корелюватися із суб'єктивним фактором, а саме обізнаністю потенційного позивача про факт порушення його права.

- При визначенні початку перебігу позовної давності за вимогами боржника/арбітражного керуючого не допускається врахування як обставин (дати) порушення провадження у справі про банкрутство та дати призначення (заміни кандидатури) арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора), оскільки ні Закон про банкрутство (положення якого втратили чинність), ні КУзПБ не встановлюють спеціальних норм про позовну давність (у тому числі щодо звернення до суду арбітражного керуючого із заявою про визнання недійсними правочинів, укладених боржником).
- Початок перебігу позовної давності за вимогами про витребування майна обчислюється від дня, коли особа дізналася про вибуття свого майна до іншої особи, яка згодом його відчужила добросовісному набувачу.
- Ураховуючи особливості суб'єктного складу учасників у спорах, які виникають при проведенні аукціонів з реалізації майна боржника та виконанні його результатів, у тому числі у спорах про визнання недійсними договорів купівлі-продажу майна, що розглядаються у межах справи про банкрутство, а саме включення до належного суб'єктного складу учасників у цих спорах як сторін продавця, переможця аукціону та організатора аукціону, вважається, що заява організатора спірного аукціону про застосування до спірних правовідносин позовної давності подана належною особою, яка має право подавати заяву про застосування позовної давності у розумінні положень частин третьої та четвертої статті 267 ЦК України.
- Для юридичної особи як сторони правочину (договору тощо) днем початку перебігу позовної давності слід вважати день вчинення правочину, оскільки він збігається із днем, коли особа дізналася або могла дізнатися про порушення свого права за цим правочином.
- Наведений в пункті 2 частини першої статті 263 ЦК України припис щодо зупинення позовної давності не поширюється на вимоги та правовідносини, що не пов'язані з грошовими вимогами кредиторів у справі про банкрутство, а тому закріплене в частині третій статті 19 Закону про банкрутство положення щодо зупинення позовної давності не може застосовуватися як передбачена законом підстава у межах загального правила щодо зупинення позовної давності відповідно до пункту 2 частини першої

статті 263 ЦК України, а саме до всіх інших правовідносин та спорів, що виникають у справі про банкрутство і не пов'язані зі спором про грошові вимоги кредиторів.

- Перебіг позовної давності шляхом пред'явлення позову може перериватися не в разі будь-якого направлення (подання) позову, а здійсненого з додержанням вимог процесуального законодавства щодо форми та змісту до належного відповідача за позовом, яким у випадку пред'явлення віндикаційного позову є володілець майна. У разі переходу під час розгляду справи майна у володіння іншої особи пред'явлення позову до попереднього володільця перериває позовну давність за вимогою до цієї іншої особи лише за умови здійснення судом заміни відповідача.

Позовна давність не переривається лише за наявності факту звернення з позовом до суду. Пред'явлення позову з недотриманням визначеної процесуальним законом процедури (порядку) захисту порушених прав не має наслідком переривання позовної давності.

Звернення з позовом до неналежного відповідача і відсутність в подальшому клопотань про заміну неналежного відповідача належним свідчить про відсутність у цій справі обставин переривання строків позовної давності на звернення ліквідатора з віндикаційним позовом до суду та помилковість висновків суду попередніх інстанцій.

- Суд має право надати особі (визнати право на) судовий захист порушеного права за сукупності таких умов:
 - особа (позивач) навела поважні, на її думку, причини пропуску позовної давності при зверненні до суду за захистом порушеного права, вказавши на конкретні обставини, які об'єктивно перешкоджали їй звернутися за захистом порушеного права у межах позовної давності, та надала суду докази, що підтверджують існування цих обставин (стаття 74 ГПК України);
 - суд за результатами оцінки доказів, наданих на підтвердження цих обставин, встановив їх існування та дійшов висновку про їх об'єктивний характер і, відповідно, про існування поважних причин пропуску позовної давності при зверненні позивача за захистом порушеного права.

Обставини порушення провадження у справі про банкрутство та призначення арбітражного керуючого самі по собі (за відсутності інших обставин) не можуть розглядатися судами як виняток, а також свідчити про об'єктивність перешкоди для заявника звернутися за захистом порушеного права у межах позовної давності і, відповідно, бути поважною причиною пропуску цього строку.

Огляд практики застосування Верховним Судом норм про позовну давність у справах про банкрутство. Рішення, внесені до ЄДРСР, за жовтень 2018 року – травень 2020 року / упоряд. управління забезпечення роботи судової палати для розгляду справ про банкрутство. Київ, 2020. 25 стор.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

fb.com/supremecourt.ua

t.me/supremecourtua